

Jan Kil¹

Postępowanie prowadzone przez rzecznika dyscyplinarnego w sprawach sędziów Trybunału Konstytucyjnego – zagadnienia wybrane

Streszczenie

Przedmiot artykułu stanowi analiza przepisów regulujących postępowanie dyscyplinarne w sprawach sędziów Trybunału Konstytucyjnego w fazie poprzedzającej postępowanie jurysdykcyjne przed sądem dyscyplinarnym. W opracowaniu omówiono w szczególności przebieg postępowania sprawdzającego (wstępnego), zmierzającego do weryfikacji informacji zawartych w zawiadomieniu o podejrzeniu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego przez sędziego Trybunału oraz postępowania prowadzonego przed rzecznikiem dyscyplinarnym bezpośrednio po wydaniu postanowienia o wszczęciu postępowania dyscyplinarnego. Zaprezentowane w artykule rozważania odnoszą się przede wszystkim do kwestii odpowiedniego stosowania we wskazanych stadiach postępowania dyscyplinarnego prowadzonego wobec sędziów Trybunału przepisów ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego. W artykule zidentyfikowano wątpliwości interpretacyjne związane z analizowanym reżimem odpowiedzialności dyscyplinarnej, jak również zaproponowano określone sposoby ich rozstrzygnięcia.

Słowa kluczowe

Trybunał Konstytucyjny, odpowiedzialność dyscyplinarna, przewinienie dyscyplinarne, rzecznik dyscyplinarny, wszczęcie postępowania, umorzenie postępowania, obwiniony, odpowiednie stosowanie przepisów prawa.

¹ Doktor nauk prawnych, profesor Akademii Humanitas, wykładowca w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, adwokat, ORCID: 0000-0001-7026-1669.

1. Wprowadzenie

Sędziowie Trybunału Konstytucyjnego, podobnie jak inni przedstawiciele zawodów zaufania publicznego, podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej, rozumianej jako szczególny rodzaj odpowiedzialności prawnej, dający instrumentarium dyscyplinowania i samokontroli wyodrębnionych organizacyjnie i prawnie grup społecznych ze względu na specyfikę realizowanych przez te grupy celów i warunków ich działania oraz wynikającą stąd potrzebę zróżnicowania wymagań w zakresie standardów zawodowych lub etycznych, jakie są stawiane uczestnikom danej grupy². Tak zdefiniowana odpowiedzialność dyscyplinarna pełni w zakresie obejmującym piastunów władzy sądowniczej jedną z podstawowych gwarancji niezawisłości sędziowskiej³. Nie inaczej jest w przypadku sędziów Trybunału Konstytucyjnego, których niezawisłość w procesie orzekania proklamowana jest przez ustawodawcę *expressis verbis* w art. 6 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego⁴, zgodnie z którym każdy sędzia Trybunału w sprawowaniu swojego urzędu jest niezawisły i podlega tylko Konstytucji.

Przedmiotem niniejszego artykułu uczyniono analizę przebiegu postępowania dyscyplinarnego w sprawach sędziów Trybunału Konstytucyjnego w fazie poprzedzającej postępowanie jurysdykcyjne przed sądem dyscyplinarnym, tj. w stadiach poprzedzających złożenie przez rzecznika dyscyplinarnego wniosku o rozpoznanie sprawy dyscyplinarnej do sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji. Wybór podjętej w opracowaniu problematyki uzasadniony jest zarówno istotnym znaczeniem odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Trybunału Konstytucyjnego w kontekście pozycji ustrojowej polskiego sądu konstytucyjnego, jak i szcątkowym stanem badań w rzeczonym obszarze. Opracowania dotyczące kwestii odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Trybunału obejmują bowiem pojedyncze pozycje artykułowe, powstałe w większości przypadków na gruncie nieobowiązującego już stanu prawnego, jak również krótkie fragmenty zawarte w publikacjach monograficznych, poświęconych czy to odpowiedzialności dyscyplinarnej w zawodach prawniczych, czy to

² W. Kozieliwicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2016, s. 15.

³ Por. J. Bodio, G. Borkowski, T. Demendecki, *Ustrój organów ochrony prawnej. Część szczegółowa*, Warszawa 2015, s. 43.

⁴ Tekst jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 1422, cyt. dalej jako: „u.s.s.TK” lub „ustawa o statusie sędziów TK”.

odpowiedzialności dyscyplinarnej jako takiej⁵. Jednym z celów niniejszego opracowania jest zatem podjęcie próby, przynajmniej częściowego uzupełnienia zasygnalizowanego deficytu.

2. Stadia postępowania dyscyplinarnego w sprawach sędziów Trybunału Konstytucyjnego

Postępowanie dyscyplinarne w sprawach sędziów Trybunału Konstytucyjnego zostało uregulowane w ustawie o statusie sędziów TK. Wskazany akt normatywny nie obejmuje jednakże całości materii dotyczącej omawianego reżimu odpowiedzialności prawnej, a jedynie zawiera pewne podstawowe rozstrzygnięcia ustawowe w zakresie materialnoprawnych przesłanek odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Trybunału, katalogu kar dyscyplinarnych, struktury organów dyscyplinarnych oraz wybranych zagadnień proceduralnych. Ze względu na kądłubowy charakter regulacji przewidzianej w ustawie o statusie sędziów TK, w art. 30 u.s.s.TK ustawodawca przyjął, że w sprawach nieuregulowanych bezpośrednio w rzeczonym akcie normatywnym do postępowania dyscyplinarnego w sprawach sędziów Trybunału należy stosować odpowiednio przepisy ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁶ oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego⁷.

Analiza przepisów poświęconych odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Trybunału, statuowanych w ustawie o statusie sędziów TK, po-

⁵ W zakresie opracowań artykułowych poświęconych problematyce odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Trybunału Konstytucyjnego można wskazać przede wszystkim na następujące: A. Bojańczyk, O spornych zagadnieniach z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Trybunału Konstytucyjnego, *Przegląd Sejmowy* 2007, nr 3, s. 59–67; M. Zubik, M. Wiącek, O spornych zagadnieniach z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Trybunału Konstytucyjnego – polemika, *Przegląd Sejmowy* 2007, nr 3, s. 68–84; P. Czarniecki, Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziego Trybunału Konstytucyjnego RP, *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 2020, nr 4, s. 123–136. Jeżeli chodzi natomiast o opracowania monograficzne, gdzie omawiany reżim odpowiedzialności dyscyplinarnej jest wzmiankowany, na uwagę zasługują w szczególności: Z. Czeszejko-Sochacki, *Sądownictwo konstytucyjne w Polsce na tle porównawczym*, Warszawa 2003; M. Zubik, *Status Prawny Sędziego Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2011; R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013.

⁶ Tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 217, cyt. dalej jako: „p.u.s.p” lub „ustawa o ustroju sądów powszechnych”.

⁷ Tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1375, cyt. dalej jako: „k.p.k.” lub „Kodeks postępowania karnego”.

zwała wyodrębnić modelowo 4 stadia (etapy) postępowania w przedmiocie rozstrzygnięcia o odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziego Trybunału, a mianowicie: postępowanie sprawdzające (wstępne), postępowanie dyscyplinarne przed rzecznikiem dyscyplinarnym, postępowanie przed sądem dyscyplinarnym pierwszej instancji oraz postępowanie przed sądem dyscyplinarnym drugiej instancji⁸. Pierwsze dwa stadia należy zaliczyć do fazy przedsądowej postępowania dyscyplinarnego, zaś dwa kolejne do fazy jurysdykcyjnej tegoż postępowania. W fazie przedsądowej organem prowadzącym postępowanie dyscyplinarne jest rzecznik dyscyplinarny, który – w przypadku przeniesienia sprawy do fazy jurysdykcyjnej – staje się stroną czynną postępowania. Ze względu na przedmiot niniejszego opracowania dalszym rozważaniom poddane zostaną te stadia postępowania dyscyplinarnego, gdzie rolę organu procesowego, a tym samym gospodarza postępowania sprawuje rzecznik dyscyplinarny.

3. Postępowanie sprawdzające (wstępne)

Postępowanie sprawdzające, które można również określić mianem postępowania wstępnego, ma na celu zweryfikowanie przez rzecznika dyscyplinarnego, czy istnieją podstawy do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, czy też podstawy takie nie występują. Należy przyjąć, że postępowanie to wzorowane jest na czynnościach sprawdzających, o których mowa w art. 307 k.p.k., który to przepis, jak się wydaje, powinien być stosowany odpowiednio do postępowania sprawdzającego prowadzonego przez rzecznika dyscyplinarnego w sprawach dyscyplinarnych sędziów Trybunału Konstytucyjnego.

Impulsem inicjującym tok postępowania dyscyplinarnego jest zgodnie z art. 26 u.s.s.TK zawiadomienie o „popętnieniu przez sędziego Trybunału przewinienia dyscyplinarnego”. Pomimo że we wskazanym przepisie ustawodawca posłużył się stanowczą formułą „popętnienia” przez sędziego Trybunału przewinienia dyscyplinarnego, należy stwierdzić, że na wskazanym etapie postępowania można mówić wyłącznie o podejrzeniu popełnienia takiego przewinienia przez danego sędziego Trybunału. W tym kontekście zawiadomienie, o którym mowa w art. 26 u.s.s.TK winno być traktowane jako odpowiednik zawiadomienia o podejrzeniu po-

⁸ Zob. J. Kil, Prezes Trybunału Konstytucyjnego jako organ i strona postępowania w przedmiocie wyrażenia zgody na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej lub pozbawienie wolności sędziego Trybunału oraz postępowania dyscyplinarnego – zagadnienia proceduralne, *Prokuratura i Prawo* 2023, nr 3, s. 13.

pełnienia przestępstwa. Zgodnie z dyspozycją art. 26 u.s.s.TK ustawodawca ograniczył legitymację do złożenia omawianego zawiadomienia do dwóch kategorii podmiotów, tj. sędziego Trybunału oraz Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, działającego na wniosek Prokuratora Generalnego, po zasięgnięciu opinii Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego. Mając na względzie, że zgodnie z art. 34 ust. 2 u.s.s.TK do odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziego Trybunału w stanie spoczynku, przepis art. 26 u.s.s.TK stosuje się odpowiednio, należy przyjąć, iż w przypadku podejrzenia popełnienia przewinienia dyscyplinarnego przez sędziego TK w stanie spoczynku, uprawnionym do złożenia zawiadomienia jest zarówno każdy sędzia Trybunału w stanie czynnym, jak i każdy z sędziów Trybunału w stanie spoczynku. Biorąc pod uwagę treść art. 26 u.s.s.TK, jak i art. 27 u.s.s.TK, należy jak się wydaje przyjąć, że Prezes Trybunału nie jest uprawiony do merytorycznej weryfikacji treści zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego przez danego sędziego TK, a jedynie do zbadania czy zawiadomienie to spełnia wymogi formalne, w tym w szczególności, czy zostało ono złożone przez podmiot, o którym mowa w art. 26 u.s.s.TK. Skuteczne złożenie zawiadomienia obliguje Prezesa Trybunału do wyznaczenia w drodze losowania sędziego Trybunału, który będzie w danym postępowaniu pełnił funkcję rzecznika dyscyplinarnego, co wynika ze stanowczego sformułowania „Prezes Trybunału w drodze losowania wyznacza”, zawartego w dyspozycji art. 27 ust. 1 u.s.s.TK. Ze względu na odpowiednie stosowanie art. 27 ust. 1 u.s.s.TK w sprawach dyscyplinarnych dotyczących sędziów Trybunału w stanie spoczynku, należy przyjąć, że w tym przypadku Prezes Trybunału władny jest wyznaczyć rzecznika dyscyplinarnego zarówno spośród sędziów Trybunału w stanie czynnym, jak i sędziów Trybunału w stanie spoczynku. Wyznaczenie przez Prezesa Trybunału rzecznika dyscyplinarnego należy uznać za moment wszczęcia postępowania sprawdzającego (wstępnego).

W ustawie o statusie sędziów TK nie sprecyzowano ani momentu, ani formy rozpoczęcia czynności sprawdzających przez rzecznika dyscyplinarnego. W przedmiotowej kwestii należy zatem uznać, że momentem rozpoczęcia wskazanych czynności jest podjęcie przez rzecznika dyscyplinarnego działań prowadzących do wstępnego wyjaśnienia okoliczności sprawy, której dotyczy złożone zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego przez konkretnego sędziego Trybunału. Jak można zakładać, pierwszą czynnością rzecznika będzie co do zasady zapoznanie się z zarządzeniem Prezesa Trybunału o wyznaczeniu do prowadzenia danej sprawy oraz złożonym w tejże sprawie zawiadomie-

niem o podejrzeniu popełnienia przez sędziego Trybunału przewinienia dyscyplinarnego. Możliwość zapoznania się przez rzecznika dyscyplinarnego z zarządzeniem Prezesa Trybunału dotyczącym wyznaczenia powstaje z chwilą jego doręczenia rzecznikowi, a zatem to ten dzień należy uznać za dzień rozpoczęcia prowadzenia sprawy przez rzecznika.

Zgodnie z art. 27 ust. 2 u.s.s.TK w toku postępowania sprawdzającego rzecznik dyscyplinarny podejmuje czynności zmierzające do wstępnego wyjaśnienia okoliczności niezbędnych do ustalenia znamion przewinienia, a także wysłuchuje sędziego Trybunału, którego dotyczy zawiadomienie, chyba że złożenie wyjaśnień przez sędziego Trybunału nie jest możliwe. Przez wzgląd na odpowiednie stosowanie art. 307 § 2 i 3 k.p.k., należy przyjąć, że w ramach postępowania sprawdzającego nie wolno rzecznikowi przeprowadzić ani dowodu z opinii biegłego ani innych czynności wymagających spisania protokołu, z wyjątkiem czynności wysłuchania sędziego TK, którego dotyczy zawiadomienie. Postępowanie sprawdzające powinno być ukończone przez rzecznika w terminie trzydziestu dni, przy czym nie powinno ulegać wątpliwości, że termin ten ma charakter jedynie instrukcyjny, podobnie jak trzydziestodniowy termin do zakończenia czynności sprawdzających w postępowaniu karnym, o którym mowa w art. 307 § 1 k.p.k.⁹

Jak wynika jednoznacznie z dyspozycji art. 27 ust. 2 u.s.s.TK, jedyną czynnością procesową, którą, co do zasady rzecznik dyscyplinarny musi przeprowadzić w toku postępowania sprawdzającego, jest wysłuchanie sędziego Trybunału, którego dotyczy zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego. Wysłuchanie należy uznać za uproszczony odpowiednik przesłuchania obwinionego, który służy dwóm zasadniczym celom. Po pierwsze, ma ono umożliwić sędziemu Trybunału, względem którego ma być przeprowadzone postępowanie dyscyplinarne, ustosunkowanie się do sformułowanych w zawiadomieniu o podejrzeniu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego zarzutów, a tym samym pozwolić na skorzystanie przez sędziego Trybunału z przysługują-

⁹ Por. M. R. Jasińska, Źródła informacji o popełnionym przestępstwie, Szczecin 2016, s. 238; J. Tylman, (w:) R. A. Stefański (red.), System Prawa Karnego Procesowego. T. X. Postępowanie przygotowawcze, Warszawa 2016, s. 234; T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego: komentarz wraz z komentarzem do ustawy o świadku koronnym, Kraków 2003, s. 778; A. Kryże, P. Niedzielak, K. Petryna, T. Wirzman, Kodeks postępowania karnego. Praktyczny komentarz z orzecnictwem, Warszawa 2001, s. 527; B. Szyprowski, Postępowanie sprawdzające w procesie karnym, Prokuratura i Prawo 2007, nr 7–8, s. 159–180. Jest to pogląd dominujący, choć niejedyny, zob. R. Koper, Charakter prawny terminu czynności sprawdzających (art. 307 § 1 k.p.k.), *Ius Novum* 2020, nr 2, s. 101–118.

temu mu prawa do obrony. Uzasadniając powyższe należy w tym miejscu zauważyć, że status normatywny sędziego Trybunału, którego dotyczy zawiadomienie, o którym mowa w art. 26 u.s.s.TK jawi się jako tożsamy ze statusem osoby podejrzanej na gruncie postępowania karnego, której prawo do obrony, zgodnie z poglądem wyrażanym powszechnie w doktrynie, przysługuje¹⁰. Warto w tym kontekście przypomnieć, że osobą podejrzaną jest osoba, której nie przedstawiono jeszcze zarzutów, ale wobec której organy ścigania dysponują danymi, które uzasadniają podejrzenie, że popełniła ona czyn zabroniony, co można z powodzeniem odnieść *mutatis mutandis* do sytuacji procesowej sędziego Trybunału, wobec którego złożono zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego. Niezależnie od realizacji prawa do obrony, wysłuchanie sędziego Trybunału ma także na celu umożliwienie rzecznikowi dyscyplinarnemu przeprowadzenia rzetelnej weryfikacji, czy w danej sprawie w istocie zachodzą przesłanki do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego¹¹.

Na tle art. 27 ust. 2 u.s.s.TK. rodzi się pytanie zarówno o formę samego wysłuchania jak i formę udokumentowania tej czynności dla celów dowodowych. Jak się wydaje, wysłuchanie powinno co do zasady odbywać się w formie ustnej, chyba że wysłuchiwany sędzia Trybunału sam wybierze formę pisemną złożenia wyjaśnień. Jeżeli chodzi natomiast o formę udokumentowania czynności wysłuchania należy opowiedzieć się za możliwością jej utrwalenia zarówno w formie nagrania audio lub audio-wideo, jak i w formie pisemnej w postaci czy to protokołu, czy to notatki służbowej (art. 143 § 2 k.p.k. w zw. z art. 30 u.s.s.TK).

W art. 27 ust. 2 u.s.s.TK ustawodawca zastrzegł, że od czynności wysłuchania sędziego Trybunału można odstąpić jedynie w sytuacji, gdy złożenie wyjaśnień przez sędziego Trybunału nie jest możliwe. Jednocześnie prawodawca nie sprecyzował źródeł owej niemożności wysłuchania sędziego Trybunału. Uwzględniając, zasygnalizowany uprzednio gwarancyjny charakter instytucji wysłuchania, mającej, po pierwsze, zapewnić zachowanie praw strony biernej (w tym w szczególności prawa do obrony i stanowiącego jego składową prawa do bycia wysłuchanym), a po drugie, mającej stworzyć warunki do wydania przez rzecznika dyscyplinarnego trafnej decyzji procesowej w przedmiocie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, należy stwierdzić, że odstąpienie od czynności wysłuchania może mieć miejsce jedynie w sytuacjach absolutnie ekstrordynaryjnych. Mowa tu przede wszystkim o przypadkach celowego po-

¹⁰ J. Kil, Prawo do obrony jako publiczne prawo podmiotowe, Zeszyty Prawnicze 2022, nr 1, s. 207 i tam powoływana literatura.

¹¹ Por. R. Giętkowski, Upomnienie rektorskie, Forum Prawnicze 2021, nr 5, s. 26.

dejmowania działań obstrukcyjnych przez sędziego Trybunału, którego dotyczy zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, uporczywie niestawiającego się na wyznaczane terminy wysłuchania i to bez usprawiedliwienia. Podobnie, jak się wydaje, za przesłankę uzasadniającą odstąpienie od przeprowadzenia czynności wysłuchania będzie można uznać bliski upływ podstawowego, pięcioletniego terminu przedawnienia karalności przewinienia dyscyplinarnego, statutowanego w art. 108 § 1 p.u.s.p. który to przepis, przez wzgląd na odesłanie z art. 30 u.s.s.TK znajduje odpowiednie zastosowanie do odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Trybunału¹². Należy bowiem podkreślić, że wskazany w zdaniu poprzedzającym termin przedawnienia ulega wydłużeniu do lat ośmiu w momencie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, jeżeli wszczęcie to nastąpiło przed jego upływem (art. 108 § 2 p.u.s.p. w zw. z art. 30 u.s.s.TK).

Czynności podejmowane przez rzecznika dyscyplinarnego w ramach postępowania sprawdzającego mają pozwolić na osiągnięcie przez rzecznika takiego *quantum* wiedzy i poznania procesowego, które da podstawę do rzetelnego podjęcia jednej z dwóch decyzji procesowych, przewidzianych przez ustawodawcę w ust. 3 i 5 art. 27 u.s.s.TK. Decyzjami tymi są odpowiednio: wydanie postanowienia o wszczęciu postępowania dyscyplinarnego albo wydanie postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego.

Ostatnią kwestią wymagającą w tym miejscu rozważania jest kwestia zaskarżalności postanowienia rzecznika dyscyplinarnego o odmowie wszczęcia postępowania. Zgodnie z art. 27 ust. 5 u.s.s.TK, jeżeli rzecznik dyscyplinarny nie znajduje podstaw do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego na żądanie uprawnionego podmiotu, wydaje postanowienie o odmowie jego wszczęcia. W terminie siedmiu dni od dnia doręczenia tego postanowienia, podmiotowi, który złożył zawiadomienie, o którym mowa w art. 26 u.s.s.TK, służy zażalenie do sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji. Uwzględniając przytoczony powyżej przepis, nie budzi wątpliwości, że zażalenie na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego będzie przysługiwało albo sędziemu Trybunału (art. 26 pkt 1 u.s.s.TK) albo Prezydentowi RP (art. 26 pkt 2 u.s.s.TK), w zależności od tego, który ze wskazanych podmiotów złożył w danej sprawie zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego przez danego sędziego TK. Należy również przyjąć, że

¹² Zob. szerzej J. Kil, Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów Trybunału Konstytucyjnego w polskim porządku prawnym – część I, *Roczniki Administracji i Prawa* 2023, T. 1, s. 167–170.

rzecznik dyscyplinarny jest uprawniony do uwzględnienia wniesionego zażalenia w trybie autokontroli, na podstawie odpowiednio stosowanych w tym zakresie art. 465 § 1 k.p.k. w zw. z art. 460 § 1 k.p.k.

W kontekście powyższego pojawia się jednak pytanie, czy zreferowana powyżej regulacja z art. 27 ust. 5 u.s.s.TK dotycząca zaskarżalności postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego ma charakter zupełny (wyłączny), czy też uzupełniająco należy w tym zakresie stosować także odpowiednie przepisy ustawy o ustroju sądów powszechnych. W art. 114 § 9 p.u.s.p. ustawodawca uregulował bowiem instytucję sprzeciwu od postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego. Zgodnie ze wskazanym przepisem, jeżeli rzecznik dyscyplinarny nie znajduje podstaw do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, na żądanie uprawnionego organu, wydaje postanowienie o odmowie jego wszczęcia. Odpis postanowienia doręcza się organowi, który złożył wniosek o wszczęcie postępowania, kolegium odpowiednio sądu okręgowego lub apelacyjnego i obwinionemu. Odpis postanowienia doręcza się również Ministrowi Sprawiedliwości, który w terminie trzydziestu dni może złożyć sprzeciw. Wniesienie sprzeciwu jest równoznaczne z obowiązkiem wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, a wskazania Ministra Sprawiedliwości co do dalszego toku postępowania są wiążące dla rzecznika dyscyplinarnego. Odnosząc się do przytoczonej regulacji z art. 114 § 9 p.u.s.p. należy stwierdzić, że zważywszy na niezależność Trybunału Konstytucyjnego od innych władz, w tym w szczególności zarówno organizacyjne jak i funkcjonalne odseparowanie Trybunału Konstytucyjnego od Ministra Sprawiedliwości, wskazany przepis ustawy o ustroju sądów powszechnych nie znajdzie zastosowania na gruncie postępowania dyscyplinarnego prowadzonego w sprawach sędziów Trybunału Konstytucyjnego.

4. Postępowanie dyscyplinarne prowadzone przed rzecznikiem dyscyplinarnym

W sytuacji, gdy na skutek przeprowadzonego postępowania sprawdzającego rzecznik dyscyplinarny uznaje, że zachodzą podstawy do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, wszczyna on postępowanie i przedstawia sędziemu Trybunału na piśmie zarzuty (art. 27 ust. 3 u.s.s.TK). Przez wzgląd na brzmienie art. 27 ust. 3 u.s.s.TK, a w szczególności posłużenie się przez ustawodawcę spójnikiem „i”, należy przyjąć, że obie decyzje procesowe winny nastąpić jednocześnie. Ponadto, przez wzgląd na odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego, za-

również decyzja o wszczęciu postępowania dyscyplinarnego, jak i decyzja o przedstawieniu zarzutów winny przybrać postać stosownych postanowień rzecznika dyscyplinarnego (art. 303 k.p.k. i art. 313 § 1 k.p.k. w zw. z art. 30 u.s.s.TK). W postanowieniu o przedstawieniu zarzutów dyscyplinarnych rzecznik powinien wskazać dane sędziego Trybunału, którego czynu dotyczy postępowanie dyscyplinarne, dokładny opis czynu oraz jego kwalifikację prawną (art. 313 § 2 k.p.k. w zw. z art. 30 u.s.s.TK). Zarówno postanowienie o wszczęciu postępowania dyscyplinarnego, jak i postanowienie o przedstawieniu zarzutów nie podlegają zaskarżeniu¹³.

Postępowanie dyscyplinarne prowadzone przed rzecznikiem dyscyplinarnym należy uznać za odpowiednik postępowania przygotowawczego przewidzianego w Kodeksie postępowania karnego. Oznacza to, że celem postępowania dyscyplinarnego prowadzonego na omawianym etapie jest: ustalenie, czy został popełniony czyn i przez którego sędziego Trybunału oraz czy wypełnia on znamiona przewinienia dyscyplinarnego; wyjaśnienie okoliczności sprawy; zebranie, zabezpieczenie i w niezbędnym zakresie utrwalenie dowodów dla sądu dyscyplinarnego (art. 297 § 1 k.p.k. w zw. z art. 30 u.s.s.TK). Gospodarzem sprawy w rzeczonym stadium jest rzecznik dyscyplinarny, zaś sąd dyscyplinarny, który powołany jest do rozpoznania sprawy, spełnia jedynie na tym etapie wskazane w ustawie czynności z zakresu kontroli postępowania prowadzonego przez rzecznika. W konsekwencji sąd ten jest w zakresie wykonywania wskazanych czynności sądem odwoławczym, a jego orzeczenia są prawomocne z chwilą ogłoszenia i nie podlegają zaskarżeniu¹⁴.

Nie powinno budzić wątpliwości, że obwinionemu na analizowanym etapie postępowania dyscyplinarnego przysługuje pełne prawo do obrony, w tym w szczególności, wyrażone *explicite* w art. 27 ust. 3 zd. drugie u.s.s.TK prawo do złożenia – w terminie czternastu dni od dnia przedstawienia zarzutów dyscyplinarnych – wyjaśnień oraz zgłoszenia wniosków dowodowych. Termin, o którym mowa w art. 27 ust. 3 zd. drugie u.s.s.TK należy uznać za zawity, w tym sensie, że złożenie wniosków dowodowych po jego upływie pozawala na ich nieuwzględnienie jako spóźnionych, przy czym decyzja w tym zakresie należy do dyskrecjonalnej władzy rzecznika dyscyplinarnego¹⁵. Niezależnie od wskazanych powyżej uprawnień strony biernej, należy przyjąć, że obwinionemu przysługuje także m.in. prawo do

¹³ J. Sawiński, (w:) A. Górski (red.), Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz, Warszawa 2013, LEX.

¹⁴ Zob. postanowienie SN z dnia 16 kwietnia 2003 r., sygn. SNO 12/03, LEX nr 471970.

¹⁵ J. Gudowski, T. Ereciński, J. Iwulski, Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz, Warszawa 2009, LEX.

korzystania z pomocy wybranego obrońcy (lub obrońców) oraz prawo do końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania dyscyplinarnego i ewentualnego zgłoszenia wniosków o jego uzupełnienie, na zasadzie odpowiednio stosowanego w tym zakresie art. 321 k.p.k.

Ustawodawca nie określił w ustawie o statusie sędziów TK, w jakim terminie postępowanie dyscyplinarne prowadzone przez rzecznika winno zostać ukończony. W tym zatem zakresie należy odwołać się do przewidzianych w Kodeksie postępowania karnego terminów ukończenia śledztwa, i w konsekwencji przyjąć, że postępowanie to powinno zostać ukończony, co do zasady, w terminie trzech miesięcy (art. 310 § 1 k.p.k. w zw. z art. 30 u.s.s.TK), przy czym termin ten ma charakter instrukcyjny i może zostać przedłużony przez rzecznika stosownie do okoliczności prowadzonej sprawy¹⁶.

Należy przyjąć, że w toku prowadzonego postępowania dyscyplinarnego rzecznik może prowadzić postępowanie dowodowe w pełnym zakresie, w tym w szczególności może przesłuchiwać świadków, zasięgać opinii biegłych oraz przeprowadzać, zabezpieczać i utrzymywać inne dowody. Może on także wezwać obwinionego sędziego Trybunału w celu przedstawienia mu dodatkowych (lub zmodyfikowanych) zarzutów oraz w celu odebrania od niego wyjaśnień, w tym stanowiska wobec przedstawionych zarzutów i zebranych dowodów. Ze względu na stanowcze brzmienie art. 27 ust. 3 u.s.s.TK należy przyjąć, że czynności procesowe z udziałem obwinionego, związane z umożliwieniem obwinionemu złożenia wyjaśnień oraz zgłoszenia wniosków dowodowych mają charakter obligatoryjny. Oznacza to, że rzecznik dyscyplinarny komentowanych uprawnień nie może obwinionego pozbawić. Przeprowadzenie zaś innych czynności dowodowych, w tym z innymi osobowymi źródłami dowodowymi, pozostawiono dyskrecjonalnej władzy rzecznika dyscyplinarnego, który w rzeczonym zakresie winien kierować się dyrektywami wynikającymi z zasady prawdy materialnej oraz zasady trafnej represji dyscyplinarnej.

Nie ulega wątpliwości, że celem czynności procesowych podejmowanych przez rzecznika dyscyplinarnego w toku omawianego etapu postępowania jest osiągnięcie takiego *quantum* poznania procesowego, które da podstawę do rzetelnego podjęcia jednej z dwóch decyzji proceso-

¹⁶ Por. postanowienie SN z dnia 24 lipca 2019 r., sygn. I KSP 1/19, Legalis nr 2254615, a także J. Grajewski, S. Steinborn, (w:) L. K. Paprzycki (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz. T. I: komentarz do art. 1–424, Warszawa 2013, s. 925; K. T. Boratyńska, (w:) A. Sakowicz (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2016, s. 726–727.

wych, którymi są odpowiednio: skierowanie do sądu dyscyplinarnego wniosku o rozpoznanie sprawy dyscyplinarnej albo wydanie postanowienia o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego. Wniosek o rozpoznanie sprawy dyscyplinarnej pełni w postępowaniu dyscyplinarnym rolę skargi zasadniczej, inicjującej postępowanie jurysdykcyjne przed sądem dyscyplinarnym. Spełnia on zatem tożsame funkcje co akt oskarżenia na gruncie postępowania karnego.

W przypadku, gdy postępowanie dyscyplinarne przeprowadzone przez rzecznika nie dostarczyło podstaw do złożenia wniosku o rozpoznanie sprawy dyscyplinarnej do sądu dyscyplinarnego, postępowanie dyscyplinarne należy umorzyć, poprzez wydanie w tym zakresie stosownego postanowienia (art. 114 § 10 p.u.s.p. w zw. z art. 30 u.s.s.TK). Postanowienie o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego wydane przez rzecznika winno zawierać, oprócz danych wymienionych w art. 94 k.p.k., dokładne określenie czynu, jego kwalifikację prawną, wskazanie przyczyn umorzenia oraz danych sędziego Trybunału, wobec którego postępowanie dyscyplinarne było prowadzone (art. 322 § 2 i 3 k.p.k. w zw. z art. 30 u.s.s.TK).

W tym miejscu należy zauważyć, że ustawa o statusie sędziów TK nie zawiera żadnego unormowania, które odnosiłoby się do kwestii zaskarżalności postanowienia o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego wydanego przez rzecznika. W tym zatem zakresie należy odwołać się do stosownych przepisów ustawy o ustroju sądów powszechnych. Zgodnie z art. 114 § 11 p.u.s.p. na postanowienie o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego wydane przez rzecznika zażalenie do sądu dyscyplinarnego przysługuje obwinionemu, organowi, który złożył wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego i właściwemu kolegium. Przenosząc powyższy przepis na grunt postępowania dyscyplinarnego prowadzonego w sprawach sędziów Trybunału Konstytucyjnego należy przyjąć, że zażalenie na postanowienie o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego wydane przez rzecznika będzie z pewnością przysługiwało obwinionemu sędziemu Trybunału oraz podmiotowi, który złożył zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego. Podobnie jak w przypadku zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, także w zakresie postanowienia o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego należy nadto przyjąć, że rzecznik dyscyplinarny jest uprawniony do uwzględnienia wniesionego zażalenia w trybie autokontroli, na podstawie odpowiednio stosowanych w tym zakresie 465 § 1 k.p.k. w zw. z art. 460 § 1 k.p.k.

5. Konkluzje

Przeprowadzone w niniejszym opracowaniu rozważania wskazują, że przebieg postępowania dyscyplinarnego, prowadzonego przez rzecznika dyscyplinarnego w sprawach sędziów Trybunału Konstytucyjnego, nie jest wolny od wątpliwości interpretacyjnych. Wątpliwości te mają swe źródło przede wszystkim w kadłubowym charakterze regulacji przewidzianej w ustawie o statusie sędziów TK, który implikuje konieczność szerokiego sięgania do odpowiednio stosowanych przepisów prawa o ustroju sądów powszechnych oraz Kodeksu postępowania karnego. W toku przeprowadzonych rozważań zaproponowano określony sposób wykładni wybranych przepisów, regulujących omawiany etap postępowania dyscyplinarnego, przy czym nie ulega wątpliwości, że zaproponowane w niniejszym artykule rozstrzygnięcia interpretacyjne mogą być uznane za dyskusyjne.

Biorąc pod uwagę, że początkowa faza postępowania dyscyplinarnego ma niewątpliwie istotne znaczenie dla realizacji naczelnych celów odpowiedzialności dyscyplinarnej, w tym zwłaszcza związanych z zasadą trafnej represji dyscyplinarnej, istniejący aktualnie stan niepewności interpretacyjnej nie może zyskać akceptacji. Z tych też względów, *de lege ferenda* należy postulować stosowną nowelizację ustawy o statusie sędziów TK, której główny ciężar sprowadzałby się do zdecydowanie bardziej szczegółowego i precyzyjnego uregulowania formalnego prawa dyscyplinarnego sędziów Trybunału w fazach poprzedzających postępowanie jurysdykcyjne przed sądem dyscyplinarnym. Szczególnie cenne i pożądane byłoby w tym zakresie wyczerpujące uregulowanie problematyki zaskarżalności decyzji procesowych wydawanych przez rzecznika dyscyplinarnego, kończących postępowanie w sprawie (postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego oraz postanowienia o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego).

Bibliografia

Literatura

1. Bodio J., Borkowski G., Demendecki T., Ustrój organów ochrony prawnej. Część szczegółowa, Warszawa 2015.
2. Bojańczyk A., O spornych zagadnieniach z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Trybunału Konstytucyjnego, Przegląd Sejmowy 2007, nr 3.

3. Boratyńska K. T., (w:) A. Sakowicz (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2016.
4. Czarnecki P., Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziego Trybunału Konstytucyjnego RP, *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 2020, nr 4.
5. Czeszejko-Sochacki Z., Sądownictwo konstytucyjne w Polsce na tle porównawczym, Warszawa 2003.
6. Giętkowski R., Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim, Gdańsk 2013.
7. Giętkowski R., Upomnienie rektorskie, *Forum Prawnicze* 2021, nr 5.
8. Grajewski J., Steinborn S., (w:) L. K. Paprzycki (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz. T. I: komentarz do art. 1–424, Warszawa 2013.
9. Grzegorzczak T., Kodeks postępowania karnego: komentarz wraz z komentarzem do ustawy o świadku koronnym, Kraków 2003.
10. Gudowski J., Ereciński T., Iwulski J., (w:) Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz, Warszawa 2009.
11. Jasińska M. R., Źródła informacji o popełnionym przestępstwie, Szczecin 2016.
12. Kil J., Prawo do obrony jako publiczne prawo podmiotowe, *Zeszyty Prawnicze* 2022, nr 1.
13. Kil J., Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów Trybunału Konstytucyjnego w polskim porządku prawnym – część I, *Roczniki Administracji i Prawa* 2023, T. 1.
14. Kil J., Prezes Trybunału Konstytucyjnego jako organ i strona postępowania w przedmiocie wyrażenia zgody na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej lub pozbawienie wolności sędziego Trybunału oraz postępowania dyscyplinarnego – zagadnienia proceduralne, *Prokuratura i Prawo* 2023, nr 3.
15. Koper R., Charakter prawny terminu czynności sprawdzających (art. 307 § 1 k.p.k.), *Ius Novum* 2020, nr 2.
16. Koziulewicz W., Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy, Warszawa 2016.
17. Kryże A., Niedzielak P., Petryna K., Wirzman T., Kodeks postępowania karnego. Praktyczny komentarz z orzecnictwem, Warszawa 2001.
18. Sawiński J., (w:) A. Górski (red.), Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz, Warszawa 2013.
19. Szyprowski B., Postępowanie sprawdzające w procesie karnym, *Prokuratura i Prawo* 2007, nr 7–8.

20. Tylman J., (w:) R. A. Stefański (red.), System Prawa Karnego Procesowego. T. X. Postępowanie przygotowawcze, Warszawa 2016.
21. Zubik M., Wiącek M., O spornych zagadnieniach z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Trybunału Konstytucyjnego – polemika, Przegląd Sejmowy 2007, nr 3.
22. Zubik M., Status Prawny Sędziego Trybunału Konstytucyjnego, Warszawa 2011.

Orzecznictwo

1. Postanowienie SN z dnia 16 kwietnia 2003 r., sygn. SNO 12/03, LEX nr 471970.
2. Postanowienie SN z dnia 24 lipca 2019 r., sygn. I KSP 1/19, Legalis nr 2254615.

Akty prawne

1. Kodeks postępowania karnego z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. z 2022 r., poz. 1375).
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78 poz. 483).
3. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2023 r., poz. 217).
4. Ustawa z dnia 30 listopada 2016 r. o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego (Dz. U. z 2018 r., poz. 1422).

Procedure followed by the disciplinary officer in matters against judges of the Constitutional Tribunal – selected issues

Abstract

The subject of this article is analysis of the provisions governing disciplinary proceedings in matters against judges of the Constitutional Tribunal at the stage preceding the judicial procedure before the disciplinary court. The study discusses, in particular, the course of the verifying (preliminary) procedure held with a view to checking the information included in the notification of a suspicion of a disciplinary offense committed by a judge of the Constitutional Tribunal and the procedure followed by the disciplinary officer directly upon delivery of a decision initiating disciplinary proceedings.

The considerations presented in the article relate predominantly to the questions of appropriate application, at the indicated stages of disciplinary proceedings held against the Tribunal's judges, of the provisions of the Act of 27 July 2001 – Law on the ordinary courts and the Act of 6 June 1997 – Code of Criminal Procedure. In the article, interpretative doubts have been identified in relation to the analysed disciplinary liability regime, and specific methods have been proposed of their resolution.

Key words

Constitutional Tribunal, disciplinary liability, disciplinary offense, disciplinary officer, initiation of the proceedings, discontinuation of the proceedings, defendant, appropriate application of legal provisions.